อันควรแลบ่ควรในวรรณกรรมล้านนา
มาลา คำจันทร์

สัณฐานบ้านเมือง

บทความชุดอันควรแลบ่ควรชุดนี้ เขียนขึ้นจากพื้นฐานงานรวบรวมองค์ความรู้เรื่องอันควรแลบ่ควรในวรรณกรรมล้านนา ที่ข้าพเจ้าได้รับทุนสนับสนุนการสืบเสาะศึกษาจากวิทยาลัยการจัดการทางสังคม(วจส.)ภาคเหนือ เมื่อปีพ.ศ.๒๕๔๗ เนื้อหาสาระแบ่งเป็นห้าหมวดใหญ่ๆ ที่นำเสนอไปใหม่ๆ หมาดๆ หมึกไม่ทันแห้งดี ว่าด้วยเรื่องขืดเป็นหลัก

จะไม่สรุปย้อนว่าขืดคืออะไรสำคัญอย่างไรเพราะสรุปไปแล้ว แต่หากจะนำเอาหมวดอื่นมาเสนอให้ครบก็จะยืดยาวยุ่งยากเป็นอย่างยิ่ง งานวิจัยชุดนี้มีความยาวสามร้อยกว่าหน้ากระดาษเอสี่ ที่เสนอไปแล้วประมาณหนึ่งในสี่เท่านั้นเอง

กลับไปที่หัวข้อสัณฐานบ้านเมืองที่เสนอค้นรายการกันอีกครั้ง เชื่อว่าคนอ่านพลเมืองเหนือทั้งหลายลืมไปแล้ว ตอนสุดท้ายที่เสนอไปว่าด้วยโลกหานี

โลกหานี แปลเอาความว่า ทางหายนะแห่งโลก

ลองอ่านบางส่วนของวรรณกรรมเรื่องโลกหานีไปพลางก่อน สำนวนนี้เอามาจากฉบับวัดดอกแดง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ ใช้ชื่อว่าตำนานโลกคหิณี

ม้าจักกินหญ้าจิ่มงัว คนทือกุบกั้งหน้า มือลูบลามาปกตา คนจักถือถงหลวง กำด้ามดาบใหญ่เท่ารั้วนา คนจักถือตาลับหน้า พ่อค้าจักสืบคำ ผีหัวหลวงจักลงวากาศ นักปราชญ์บ่รู้ใจบุญ ฝูงขุนแต่งคำบ่ชอบ เอาผ้าสี่แจ่งต่างถง ฝนจักตกลงบ่ใช่เมื่อ คนบ่เชื่อคลองธรรม คนบ่ยำนักบวช คนอ้างโจทย์อาจารย์ ละคำโบราณแต่ก่อน คนผู้ไร้เกิดเป็นดี หญิงน้อยบ่พอสิบปีจักมีชู้ คนผู้รู้หลวักพ้อยบ่นับ จักขับเชียงชีหนีเสี่ยที่สายฟ้าคลี่เหมือนทุง เสียงก้องบนอากาศ นักปราชญ์จักรู้ล่ายพราง คนเทียวทางท่านจักใส่โทษ นักบวชบ่รู้เรียนธรรม เงินคำจักถูกกว่าเบี้ย ชาวเบี้ยเท่าเงินเจียง ชาวเมืองจักมักล่า มักบาปไขมกันไปมา จักเกิดมีภายหน้ารัศมีเรืองทั่วฟ้า แร้งกาบินบนทั่วมณฑลอากาศ ยามนั้นพ่อค้าย่อมเป็นนักเลง คนบ่ยำนักบวชแลผู้เฒ่าผู้แก่พ่อแม่ครูบาอาจารย์ ยามนั้นชาวเจ้ามักทือกุบไขว่ ฝูงชีถ่อยมักทือดาบกับตน ข้าวจักราบลงนาเพื่อน้ำแห้ง ยามเมื่อแล้งจักได้เขาะกิน คนหาศีลบ่ได้มักฆ่าฟันกัน เสียงเนืองนันทั่วอากาศ หินฟ้าจักฟาดลงมา เจติยาจักเกิดเป็นควัน แผ่นดินจักร้องนันพอแตก ขวานฟ้าจักแถงคนตาย น้ำยังหนองจักกลายเป็นเลือด แมงบ้งจักเกิดกลางนา เสียงหมาหอนชะช้าวนันเนือง บ้านเมืองจักเกิดเป็นศึก ท้าวพญาจักมักไหมไพร่ ได้แล้วจักแบ่งกันกิน คนหาศีลบ่ได้ จังปลงหาบไว้กลางทาง จักผิดเถียงกันเสียงร้องไห้นันเนือง รบฟันกันตายด้วยดาบผะผาบเพื่อผิดกัน เมียจูงแขนร้องไห้ชะไช้เวทนา ที่นั้นแทวดาจักลงมาบอกข่าว ร้อนผะผ่าวปานไฟ คัดอก คนจักเป็นทุกข์ชู่ด้าว ทุกเทศท้าวเมืองหลวง คนชาวเมืองฉิบหายไปเสี้ยงเมี้ยนแล้ว

คนโบราณท่านคงวิตกถึงความเป็นไปแห่งโลก เล็งเห็นถึงลางหายนะที่จะมาจึงประเมินประมวลความคิดเห็นแล้วผูกเป็นวรรณกรรมเรื่องโลกหานีขึ้นมา นักศึกษาปริญญาโททางด้านสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์ท่านใดที่ยังไม่มีหัวข้อทำวิทยานิพนธ์ น่าจะลองศึกษาวรรณกรรมเรื่องนี้ จะให้ดีควรเรียนตัวเมืองให้อ่านออกเขียนได้เสียก่อน ศึกษาแต่ต้นด้วยตนเองอาจเสียเวลาในเบื้องแรก แต่มัน แน่นหนาชนิดแผ่นดินไหวกี่ริคเตอร์ก็ไม่สั่นคลอน แต่หากฉาบฉวย ไม่เรียนเองแต่ต้นก็เหมือนตึกที่ถมฐานไม่แน่น มันจะง่อนแง่นโคลงเคลงเมื่อสูงขึ้นไป

โลกหาณีมีหลายฉบับ ว่าที่จริงก็อาจมีฉบับเดียวนั่นแหละ แต่ที่เรียกหลายฉบับเพราะผ่านการคัดลอกมาหลายเจ้าหลายสำนัก นานๆ เข้าก็แผกเพี้ยนกันไปบ้าง ทางที่ดีควรเอาหลายๆ สำนักมาสอบเทียบกัน เวลาอ้างอิงมันจะหนักแน่นเต็มถ้อยเต็มคำ เหมือนคนพูดจาฉาดฉานมีหลักมีเกณฑ์ หากใช้ฉบับเดียวก็เหมือนคนขาดความมั่นใจ พูดอะไรก็อ้อมๆ แอ้มๆ อู้ๆ อี้ๆ นอกเหนือจากนี้ ที่น่าสนใจในชุดความคิดเดียวกัน ได้แต่ธัมม์หรือวรรณกรรมจำพวกคำพยากรณ์ต่างๆ โอวาทคำสอนต่างๆ ตำนานบางอย่างที่ไม่ใช่ตำนานบ้านเมือง อย่างตำนานพญาธัมมิกราช ตำนานพญาอินทร์ ตำนานนางธรณี เป็นต้น

มาว่ากันถึงอันควรแลบ่ควรเกี่ยวกับสัณฐานบ้านเมืองต่อจากที่ค้างๆ คาๆ ไว้เนิ่นนานมาแล้ว คำว่าสัณฐานบ้านเมืองเป็นสำนวนพื้นเมือง แปลรวมๆ ก็หมายถึงเมือง นคร แว่นแคว้น หรืออาณาจักรนั่นเอง

อันควรแลบ่ควรเกี่ยวกับบ้านเมือง แว่นแคว้น ดินแดน อาณาจักรหรือประเทศชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมสี่สิบกว่าเรื่องที่ข้าพเจ้านำมาศึกษามีเรื่องราวที่น่าสนใจบางประการดังต่อไปนี้

๑.สิ่งที่ไม่ควรกระทำเกี่ยวกับบ้านเมือง
๒.ไม่ควรทำผิดประเพณี เพราะจะทำให้บ้านเมืองไม่ปกติสุข ไม่เจริญ
๓.ไม่ควรกระทำการใดๆ ที่ต้องด้วยโลกหานี
๔.หากเกิดเหตุร้ายแรง ให้สืบชาตาเมือง

ฉบับหน้าค่อยมาว่ากันถึงรายละเอียด